DOMSTOLENS DOM (femte avdelningen)
den 29 maj 1997 *

I mål C-299/95,

angående en begäran enligt artikel 177 i EG-fördraget, från Oberster Gerichtshof (Österrike), att domstolen skall meddela ett förhandsavgörande i det vid den nationella domstolen anhängiga målet mellan

Friedrich Kremzow

och

Republiken Österrike,

i närvaro av **Wilfried Weh,**

angående tolkningen av artikel 164 i EG-fördraget och flera bestämmelser i konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna,

meddelar

DOMSTOLEN (femte avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden J.C. Moitinho de Almeida (referent) samt domarna C. Gulmann, D.A.O. Edward, J.-P. Puissochet och P. Jann,

* Rättegångsspråk: tyska.

generaladvokat: A. La Pergola,
justitiesekreterare: avdelningsdirektören H.A. Rühl,

med beaktande av de skriftliga yttranden som har inkommit från:

— Friedrich Kremzow, genom advokaten Richard Soyer, Wien,

— Republiken Österrike, genom Herbert Arzberger, Oberrat vid allmänna åklagarmyndigheten (Finanzprokurator), i egenskap av ombud,

— Wilfried Ludwig Weh, intervenient i målet vid den nationella domstolen,

— den österrikiska regeringen, genom Wolf Okresek, Ministerialrat vid Bundeskanzleramt-Verfassungsdienst, i egenskap av ombud,

— den tyska regeringen, genom Ernst Röder, Ministerialrat vid förbundsekonomiministeriet, i egenskap av ombud,

— den grekiska regeringen, genom särskilda biträdande juridiska rådgivaren Aikaterini Samoni-Rantou vid utrikesministeriets särskilda avdelning för gemenskapstvister, samt särskilda vetenskapliga medarbetarna Lydia Pnevmatikou och Georgios Karipsiadis, samtliga i egenskap av ombud,

— den franska regeringen, genom sous-directeur Catherine de Salins vid utrikesministeriets rättsavdelning och Anne de Bourgoing, chargé de mission vid samma avdelning, båda i egenskap av ombud,

— den brittiska regeringen, genom Lindsey Nicoll vid Treasury Solicitor's Department, i egenskap av ombud, biträdd av Daniel Bethlehem, barrister, och

— Europeiska gemenskapernas kommission, genom Ulrich Wölker vid rättstjänsten, i egenskap av ombud,

med hänsyn till förhandlingsrapporten,

efter att muntliga yttranden avgetts vid sammanträdet den 9 januari 1997 av: Friedrich Kremzow, Republiken Österrike, Wilfried Ludwig Weh, den österrikiska regeringen, den grekiska regeringen, den franska regeringen och kommissionen,

och efter att den 6 februari 1997 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

1 Oberster Gerichtshof har genom beslut av den 29 augusti 1995, som inkom till domstolen den 18 september samma år, begärt att domstolen enligt artikel 177 i EG-fördraget skall meddela ett förhandsavgörande avseende flera frågor om tolkningen av artikel 164 i EG-fördraget och olika bestämmelser i konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (nedan kallad konventionen).

2 Frågorna har uppkommit i en tvist mellan Friedrich Kremzow och Republiken Österrike angående ersättning för den skada som han anser sig ha lidit på grund av att Oberster Gerichtshof dömde honom till ett livstids fängelsestraff till följd av en rättegång som europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna ansåg stå i strid med artikel 6 i konventionen (dom av den 21 september 1993, Friedrich Kremzow mot Österrike, serie A, nr 268-B).

3 Friedrich Kremzow, som är pensionerad domare av österrikisk nationalitet, erkände i december 1982 att han i Österrike hade dödat en advokat av samma nationalitet. Han tog senare tillbaka sitt erkännande.

4 Kreisgericht Korneuburg dömde i egenskap av brottmålsdomstol i dom av den 8 december 1984 Friedrich Kremzow för mord (§ 75 i strafflagen) och för olaga vapeninnehav (§ 36 i vapenlagen). Domstolen dömde följaktligen Friedrich Kremzow till fängelse i 20 år och förordnade att han skulle intas i en inrättning för mentalt störda brottslingar.

5 Till följd av ett sammanträde som hölls i den åtalades utevaro — dennes inställelse hade varken begärts eller förordnats på tjänstens vägnar — fastställde Oberster Gerichtshof, till vilken avgörandet från brottmålsdomstolen hade överklagats, i dom av den 2 juli 1986 underrättens avgörande i ansvarsdelen, men ändrade domen för Friedrich Kremzow i påföljdsdelen till livstids fängelsestraff och upphävde beslutet att placera honom på ett mentalsjukhus. Oberster Gerichtshof avslog vidare den ansökan om kassation som käranden och hans anhöriga hade ingett mot underrättens dom.

6 Efter det att målet hade förts vidare till europeiska kommissionen och sedermera till europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna ansåg den sistnämnda i

den ovan nämnda domen av den 21 september 1993 att Friedrich Kremzow med beaktande av hur allvarlig den fråga var som skulle avgöras vid sammanträdet vid Oberster Gerichtshof borde ha fått "försvara sig personligen", såsom föreskrivs i artikel 6.3 c i konventionen, trots att han inte hade begärt detta. Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna ansåg följaktligen att artikel 6 i nämnda konvention hade åsidosatts och beviljade Friedrich Kremzow 230 000 ÖS i ersättning för kostnaderna.

7 Friedrich Kremzow anhängiggjorde till följd av denna dom olika förfaranden vid de österrikiska domstolarna vilka i synnerhet avsåg, dels att det ådömda straffet skulle nedsättas med tillämpning av § 410 i den österrikiska lagen om rättegång i brottmål, dels att han på grundval av artikel 5.5 i konventionen i skadestånd skulle erhålla en summa om 3 969 058,65 ÖS för den skada som orsakats genom det rättsstridiga frihetsberövandet under perioden mellan den 3 juli 1986 och den 30 september 1993.

8 Friedrich Kremzow anförde inom ramen för sin skadeståndstalan vid de nationella domstolarna att det följer av artikel 5.5 i konventionen att var och en som har utsatts för frihetsberövande i strid med bestämmelserna i artikel 5.1—5.4 har rätt till skadestånd. Denna bestämmelse var enligt honom direkt tillämplig i österrikisk rätt och kunde utgöra grund för en skadeståndstalan vid olaga frihetsberövande. Eftersom europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna på ett slutgiltigt sätt hade fastställt att hans straff var rättsstridigt, kunde hans frihetsberövande enligt honom inte anses lagenligt efter fällande dom av vederbörlig domstols dom i den mening som avses i artikel 5.1 a i nämnda konvention.

9 Skadeståndstalan ogillades i första instans av Landesgericht für Zivilrechtssachen Wien i ett avgörande av den 9 februari 1994, vilket Oberlandesgericht Wien fastställde den 25 juli samma år på grund av att det följde av § 2.3 i Amtshaftungsge-

setz (lagen om tjänsteansvar) att ett avgörande av Oberster Gerichtshof inte kunde medföra någon rätt till ersättning.

10 Oberster Gerichtshof ogillade för övrigt i ett avgörande av den 3 april 1995 yrkandet om nedsättning av Friedrich Kremzows straff.

11 Inom ramen för en extraordinär revisionstalan mot Oberlandesgericht Wiens dom av den 25 juli 1994 gjorde Friedrich Kremzow bland annat gällande att det förfarande vid Oberster Gerichtshof som ledde till avgörandet av den 3 april 1995 inte hade avhjälpt konventionsbrottet och att förfarandet vad gäller överklagandet därför borde ha återupptagits vid denna domstol. Han yrkade dessutom att Oberster gerichtshof skulle begära att Europeiska gemenskapernas domstol skulle meddela ett förhandsavgörande avseende frågan om den hänskjutande domstolen var bunden av den ovan nämnda domen från europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna.

12 Eftersom den hänskjutande domstolen anser att den i det föreliggande fallet har att bedöma den grundläggande rätten till personlig frihet samt de civilrättsliga påföljderna av ett åsidosättande av denna rättighet, som utgör grunden för alla andra friheter, i synnerhet för den fria rörligheten för personer och friheten att utöva yrkesverksamhet, har den beslutat att förklara målet vilande och begära att domstolen skall meddela ett förhandsavgörande beträffande följande frågor:

"1) Är alla eller åtminstone de materiella bestämmelserna i Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande

friheterna (nedan kallad EMRK) — bland dem de bestämmelser i artiklarna 5, 6 och 53 i EMRK som är av betydelse för förfarandet vid Oberster Gerichtshof — en del av gemenskapsrätten (artikel 164 i EEG-fördraget) så att Europeiska gemenskapernas domstol skall avgöra en fråga angående deras tolkning genom att meddela ett förhandsavgörande enligt artikel 177 första stycket i EEG-fördraget?

2) Endast för det fall att domstolen — åtminstone vad gäller artiklarna 5 och 6 i EMRK — besvarar den första frågan jakande begär Oberster Gerichtshof att Europeiska gemenskapernas domstol skall meddela ett förhandsavgörande avseende följande frågor:

a) Är de nationella domstolarna bundna av domar av europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna i vilka det fastställs att ett åsidosättande av EMRK har skett, åtminstone så till vida att de inte har rätt att hävda att statliga organ har handlat i överensstämmelse med konventionen, när detta handlande har varit föremål för fastställelsen?

b) Är det otillåtet att framställa ett skadeståndsyrkande som grundas på artikel 5.5 i EMRK när skadan är orsakad av ett avgörande av Oberster Gerichtshof?

c) Är ett frihetsberövande i den mening som avses i artikel 5.1 a i EMRK retroaktivt konventionsstridigt när europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna har fastställt att en domstol i ett brottmål har brutit mot de processrättsliga garantier som föreskrivs i artikel 6 i EMRK?

d) Skall man under ett förfarande för tjänsteansvar beakta svarandens invändning enligt vilken straffet inte skulle ha bestämts annorlunda, även om den överträdelse av artikel 6 i EMRK som har fastställts av europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna inte hade skett, även om det i österrikisk straffrätt för närvarande inte föreskrivs något resningsförfarande [förfarande för återbrytande av dom] eller annat förfarande för ny prövning genom vilket ett rättegångsfel skulle kunna undanröjas?

e) Har käranden bevisbördan avseende kausalsambandet mellan överträdelsen av artikel 6 i EMRK och frihetsberövandet, och har svaranden bevisbördan avseende avsaknaden av kausalsambandet?"

Domstolens behörighet

13 Enligt Friedrich Kremzow följer domstolens behörighet att besvara tolkningsfrågorna i synnerhet av att han är medborgare i Europeiska unionen och på grund av detta åtnjuter rätten till fri rörlighet för personer, vilken fastställs i artikel 8a i EG-fördraget. Eftersom alla medborgare fritt kan röra sig inom medlemsstaternas territorium utan exakt slutpunkt för vistelsen, skall den medlemsstat som genom att verkställa ett rättsstridigt frihetsstraff åsidosätter denna grundläggande rättighet som säkerställs i gemenskapsrätten vara skyldig att utge skadestånd i enlighet med gemenskapsrätten.

14 Redan nu skall erinras om att enligt en fast rättspraxis (se bland annat yttrande 2/94 av den 28 mars 1996, REG 1996 s. I-1759, punkt 33) utgör de grundläggande rättigheterna en integrerad del av de allmänna rättsprinciper vilkas iakttagande domstolen skall säkerställa. I detta hänseende har domstolen tagit intryck av medlemsstaternas gemensamma konstitutionella traditioner samt från den vägledning som ges i de internationella dokument som rör skyddet för de mänskliga rättigheterna och som medlemsstaterna har medverkat eller anslutit sig till. I detta avseende är konventionen av särskild betydelse. Såsom domstolen även har angivit, följer det av konventionen att det inom gemenskapen skall vara förbjudet att vidta åtgärder som strider mot iakttagandet av de således erkända och säkerställda mänskliga rättigheterna (se bland annat dom av den 18 juni 1991 i mål C-260/89, ERT, Rec. 1991 s. I-2925, punkt 41).

15 Vidare framgår av domstolens rättspraxis (se bland annat dom av den 4 oktober 1991 i mål C-159/90, Society for the Protection of Unborn Children Ireland, Rec. 1991 s. I-4685, punkt 13) att domstolen — när nationella bestämmelser faller inom gemenskapsrättens tillämpningsområde — när förhandsavgörande har begärts skall lämna samtliga tolkningsfakta som är nödvändiga för att den nationella domstolen skall kunna avgöra dessa bestämmelsers förenlighet med de grundläggande rättigheter vilkas efterlevnad den skall säkerställa såsom de framgår i synnerhet av konventionen. Domstolen är däremot inte behörig avseende bestämmelser som inte omfattas av gemenskapsrätten.

16 Käranden vid den nationella domstolen är emellertid en österrikisk medborgare vars situation inte har någon anknytning till någon av de situationer som avses i fördragets bestämmelser om fri rörlighet för personer. Även om allt frihetsberövande är ägnat att hindra den berörde från att utöva sin rätt till fri rörlighet, följer det nämligen likväl av domstolens rättspraxis att en rent hypotetisk möjlighet att utöva denna rätt inte utgör ett tillräckligt samband med gemenskapsrätten för att motivera att gemenskapsrättsliga bestämmelser tillämpas (se i detta avseende bland annat dom av den 28 juni 1984 i mål 180/83, Moser, Rec. 1984 s. 2539, punkt 18).

17 Friedrich Kremzow har för övrigt dömts för mord och olaga vapeninnehav i enlighet med bestämmelser i nationell rätt som inte har varit avsedda att säkerställa att gemenskapsrättsliga regler följs (se bland annat dom av den 13 juni 1996 i mål C-144/95, Maurin, REG 1996 s. I-2909, punkt 12).

18 Av detta följer att den tillämpliga nationella lagstiftningen i målet vid den nationella domstolen rör en situation som inte faller inom gemenskapsrättens tillämpningsområde.

19 Den nationella domstolens frågor skall således besvaras så, att EG-domstolen, som har att besvara en tolkningsfråga, inte kan lämna de tolkningsdata som är nödvändiga för att den nationella domstolen skall kunna avgöra nationella bestämmelsers förenlighet med de grundläggande rättigheter vilkas efterlevnad den skall säkerställa såsom de framgår i synnerhet av konventionen, eftersom nämnda bestämmelser rör en situation som — såsom i målet vid den nationella domstolen — inte faller inom gemenskapsrättens tillämpningsområde.

Rättegångskostnader

20 De kostnader som har förorsakats den österrikiska, tyska, grekiska, franska och brittiska regeringen, vilka har inkommit med yttranden till domstolen, är inte ersättningsgilla. Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i målet vid den nationella domstolen utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den nationella domstolen att besluta om rättegångskostnaderna.

På dessa grunder beslutar

DOMSTOLEN (femte avdelningen)

— angående de frågor som genom beslut av den 29 augusti 1995 förts vidare av Oberster Gerichtshof — följande dom:

Domstolen, som har att besvara en tolkningsfråga, kan inte lämna de tolkningsdata som är nödvändiga för att den nationella domstolen skall kunna avgöra nationella bestämmelsers förenlighet med de grundläggande rättigheter vilkas efterlevnad den skall säkerställa såsom de framgår i synnerhet av konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, eftersom nämnda bestämmelser rör en situation som — såsom i målet vid den nationella domstolen — inte faller inom gemenskapsrättens tillämpningsområde.

Moitinho de Almeida Gulmann Edward

Puissochet Jann

Avkunnad vid offentligt sammanträde i Luxemburg den 29 maj 1997.

R. Grass J.C. Moitinho de Almeida

Justitiesekreterare Ordförande på femte avdelningen